

Remissvar:

UKÄ – Kvalitetssäkring av forskning

UKÄ regnr: 111-331-17

Sammanfattning

SFS välkomnar att UKÄ enligt den nya instruktionen har i uppdrag att kvalitetssäkra högskolans hela verksamhet. Det är positivt att utveckla systemet för kvalitetssäkring av utbildning till att även omfatta forskning och samverkan.

Det är mycket bra att integrera uppdragen att granska forskningens och utbildningens kvalitetssäkring. Ur ett studentperspektiv är det viktigt att all högre utbildning har en nära anknytning till forskning. Genom att integrera granskningarna finns det goda chanser att driva utvecklingen framåt så att kopplingen mellan forskning och utbildning faktiskt blir bättre i hela verksamheten.

SFS anser dock att ambitionsnivån bör höjas för att bättre föra samman utbildning och forskning. Kvalitetssäkringssystemet ska uppmuntra till en stärkt anknytning mellan utbildning och forskning. Då går det inte att separera de två uppdragen inom nästan alla delar av systemet.

Akademins frihet är avgörande för dess framgång och verksamheten ska inte styras mer än nödvändigt. Staten ska därför vara mycket försiktig med att uttala sig om vad som är god forskning och goda forskningsfrågor, metoder eller resultat. Utifrån demokratiska principer samt det faktum att forskningen till stor del är offentligt finansierad är det dock legitimt att det offentliga kan utkräva ett ansvar för att verksamheten håller god kvalitet, bidrar med ny kunskap och kommer det allmänna till nytta. Därför är det bra att UKÄ granskar lärosätenas kvalitetssäkringsarbete, snarare än forskningskvaliteten som sådan.

UKÄ:s bedömningar och fortsatt utvecklingsarbete

SFS instämmer i UKÄ:s bedömning att:

Huvudansvaret för att forskningen håller hög kvalitet vilar på lärosätet och UKÄ:s uppgift är att genom sina granskningar, säkerställa att lärosätet tar detta ansvar och främjar hög forskningskvalitet.

Det är samtidigt viktigt att komma ihåg att ansvaret är delat mellan lärosätena och de personer som gör verksamheten: forskarna, lärarna och studenterna. Det återspeglas även i uppdelningar som görs, exempelvis i Charter and code, mellan principer för forskare och för forskningshuvudmän. På båda nivåer finns ett ansvar för kvaliteten. UKÄ torde rimligtvis vilja granska hur lärosätena själva följer tillämpliga förhållningsregler såväl som hur de säkerställer att forskarna följer de förhållningsregler som gäller dem. Detta får inte glömmas bort, för bara om det är tydligt att också forskarna själva har ett stort ansvar, så går det att argumentera för att lärosätena ska våga ge sina anställda den frihet de behöver för att bedriva utmärkt forskning.

SFS instämmer i UKÄ:s bedömning av vad granskningen ska undersöka:

Den granskning av forskningens kvalitet som sker vid lärosätet ska vara systematisk och leda till kvalitetshöjande åtgärder

UKÄ skriver vidare att bedömning ska fokusera ”på kvaliteten i lärosätenas kvalitetssäkringsarbete, snarare än en bedömning av forskningskvaliteten i sig” samt ta ställning till huruvida lärosätet bedriver ett systematiskt och fungerande kvalitetssäkringsarbete. Detta är en bra utgångspunkt och avgränsning för UKÄ:s granskning.

Utifrån denna syn på vem som ansvarar för kvaliteten samt vad granskningarna ska leda till, är det rimligt som UKÄ föreslår att

Granskning av forskningens och utbildningens kvalitetssäkring bör ske inom ramarna för komponenten granskning av lärosätenas kvalitetssäkringsarbete.

SFS anser att granskningen av forskningens kvalitetssäkring *främst* bör ske inom ramarna för komponenten granskning av lärosätenas kvalitetssäkringsarbete. Det är rimligt att granskningen av kvalitetssäkringen för forskning omfattar samma bedömningsområden som för kvalitetssäkringen för utbildning.

Det finns dock anledning att vidareutveckla de andra komponenterna utifrån att UKÄ i och med sitt nya uppdrag har bättre möjlighet att behandla forskning, utbildning och samverkan som en helhet, i inom alla komponenterna.

Det kan därför, som UKÄ nämner, vara en god idé att låta forskningen ingå i tematiska utvärderingar. I de tematiska utvärderingarna av utbildning kan bland annat ingå ”breddad rekrytering, internationalisering och jämställdhet” och ”utbildningars användbarhet och förberedelse för

arbetslivet, dimensionering samt hållbar utveckling” (UKÄ 2016:15, s. 38). Flera av dessa teman rymmer redan forskning, precis som UKÄ nämner i relation till de genomförda utvärderingarna av hållbar utveckling. Vissa teman kommer att vara mer kopplade till utbildning, andra mer till forskning, men i de flesta fall ingår båda. Det är rimligt att begränsa de tematiska utvärderingarna utifrån de uppgifter som lärosätena ansvarar för i lag och förordning. Det är positivt att UKÄ uttrycker en ambition att i framtiden ta bättre vara på de möjligheter som finns att välja tema och metod i de tematiska utvärderingarna. Det kan göra granskningarna inom kvalitetssäkringssystemet bredare och mer heltäckande.

Men med anledning av UKÄ:s utökade möjlighet att behandla lärosätenas olika uppdrag som en helhet i kvalitetssäkringen, delar SFS inte UKÄ:s bedömning att forskningen redan granskas tillräckligt inom komponenterna examenstillståndsprovning och utbildningsutvärdering. Eftersom UKÄ får ett tydligare uppdrag att granska kvalitetssäkringen av forskning, så är det mer motiverat att granska lärosätenas arbete med att utveckla kompletta miljöer och samspelet mellan forskning och utbildningen vid lärosätet. Det ger alltså utrymme att höja ambitionerna kopplat till miljö-aspekten.

I och med att det är bra med ett helhetsperspektiv som ser till kompletta miljöer, så bör även samverkansuppdraget ingå. Samverkan är en kvalitetsaspekt som har en naturlig plats inom (och mellan) både forskning och utbildning. Därför är det delvis positivt att UKÄ bedömer att:

Forskningens samverkan och forskningens nyttiggörande bör inkluderas i granskningen av forskningens kvalitetssäkring

Vad gäller samverkan är det bra, men begreppet måste förstås i en vid mening. Precis som många redan har påpekat (exempelvis i remissvar på Vinnovas rapport om kvalitet i samverkan) så kan samverkan ske i många olika former som gynnar såväl forskningen och utbildningen som det omgivande samhället. Utöver nyttiggörande så kan samverkan handla om samsyn, förståelse och samarbete med det omgivande samhället i en vidare bemärkelse. Lärosätena bör inte påtvingas en begränsning av hur de definierar samverkansuppdraget.

Bedömningen rörande nyttiggörande bör dock kompletteras med ett förtydligande om att nyttiggörande måste gå hand i hand med grundforskning. En forskningsmiljö, såsom ett lärosäte, bör givetvis sörja för att delar av forskningen är nyttoorienterad. Samtidigt bör forskningsmiljön uppmuntra till grundforskning och annan forskning som inte omedelbart kan omsättas i direkt nytta men som behövs för att vi ska få se nya och revolutionerande upptäckter även i framtiden. Detta innebär i förlängningen att vissa utbildningar och vissa forskningsprojekt bör kunna vara mer nyttoorienterade medan andra bör vara mer ”teoretiska” och inriktade mot vidare forskning. Det är bra om UKÄ granskar att lärosätena främjar en balans mellan nyttoorienterad och mer teoretisk forskning. En sådan balans bör även råda i det förhållningssätt som UKÄ tar när myndigheten genomför

granskningarna. En tillfällig politisk slagsida åt det ena eller andra hållet bör inte låtas prägla kvalitetssystemen.

Det är alltså önskvärt att kvalitetssäkringssystemet utvecklas utifrån utgångspunkten att de tre uppgifterna forskning, utbildning och samverkan utgör en helhet. Därför är det för SFS naturligt att, som UKÄ bedömer:

Ett student- och doktorandperspektiv bör inkluderas i granskningen av forskningens kvalitetssäkring.

Detta är bra. Utbildning på alla nivåer påverkas starkt av forskningens kvalitet och därför är det viktigt att lärosätena tar del av studenternas perspektiv. UKÄ:s granskningar bör inte minst innefatta hur studentperspektivet tas till vara. SFS är gärna med och utvecklar hur detta ska ske och vilka bedömningsgrunder som kan behöva belysas särskilt ur student- och doktorandperspektivet.

Men eftersom de tre uppgifterna bör granskas som en helhet, är det samtidigt problematiskt att UKÄ och flera lärosäten vill möjliggöra separata kvalitetssystem (på lärosätetsnivå), separata vägledningar, separata självvärderingar, separata bedömningar och i slutändan en separat rapport. Allt kan visserligen inte integreras på en gång, men det långsiktiga målet måste vara integrering och då kan utgångspunkten inte vara att allt ska hållas separat.

Det är bättre att så långt som möjligt bygga ett enhetligt system för att granska lärosätenas kvalitetssäkring. Ambitionen bör vara att UKÄ tar fram en integrerad vägledning för kvalitetssystem för både utbildning och forskning. Bedömningsområdena är ju tänkta att vara gemensamma. Säkerligen kommer många bedömningsgrunder vara relevanta för både forskning och utbildning. Det är således en något förhastad presumtion att de två uppgifterna ska behandlas separat. Det hindrar inte att vissa lärosäten har separata kvalitetssystem för utbildning och forskning. Det gör det däremot lättare att granska huruvida lärosätena verkligen har goda skäl att ha separata kvalitetssystem, eller om det bara är historiska artefakter. Men en sådan integrerad bedömning bör göras i en integrerad rapport från UKÄ.

Detta gäller även bedömargrupperna. SFS instämmer i UKÄ:s bedömning att:

Granskning av forskningens kvalitetssäkring bör göras av oberoende bedömargrupper bestående av sakkunniga från högskolesektorn samt representanter för studenter, doktorander och arbetsliv.

SFS är mycket positiva till att representanter för studenter och doktorander ska ingå i bedömargrupperna.

Samma bedömargrupper borde dock granska både kvalitetssäkringen av utbildning och forskning. Var och en kommer in i gruppen med sitt perspektiv och kunskaper, och kommer att kunna bidra olika för olika

bedömningsområden. Så är det redan nu, och det tycks inte utgöra något större problem.

För att kunna ha mer bredd och välkomna internationella perspektiv i bedömargrupperna, vore det positivt om processerna inte behövde ske helt på svenska. Detta kan möjligen vara beroende av Internationaliseringsutredningen och då särskilt förslagen kopplade till myndighetsspråk. UKÄ bör följa frågan.

SFS ser det som rimligt att

UKÄ ser positivt på framtagandet av ett nationellt ramverk för kvalitetssäkring av forskning.

Som UKÄ nämner bör kraven i högskolelag och högskoleförordning vara utgångspunkt även för bedömningsgrunderna för forskning. Det är även bra att hämta inspiration från kodexar och riktlinjer för god forskningssed. Det hade varit välkommet med ett "ESG för forskning", gärna utarbetat av lärosätena själva, som UKÄ föreslår. Med gemensamma riktlinjer som alla följer kan systemet bli mer enhetligt och tydligt. Att lärosätena själva får arbeta fram dem är viktigt för att det inte blir för politiskt styrt. Det går dessutom linje med traditionen att metoderna för att stärka forskningskvaliteten växer fram och bedrivs integrerat inom forskarsamfundet självt. UKÄ:s förslag är därför på flera sätt en bra lösning som är förenligt med transparens och stark legitimitet.

SFS håller med UKÄ om att

UKÄ:s granskningar av forskningens kvalitetssäkring bör bygga på såväl kvantitativa som kvalitativa underlag.

Både underlaget och bedömningen bör i första hand vara kvalitativ. I granskningen dock bör ingå att lärosätena kan fånga upp problem och vidta riktiga åtgärder ifall statistiken eller något annat tyder på problem. Därför är det rimligt att kvantitativa data ingår i underlaget. Men UKÄ ska inte granska siffrorna i sig.

Däremot är det givetvis bra med ett brett bedömningsunderlag. Precis som i kvalitetssäkringen av utbildning kan det därför vara bra om ett fördjupningsspår ingår som en del av bedömningsunderlaget. SFS instämmer således i att

En fördjupad granskning av forskningens kvalitetssäkring bör utgöra del av den granskning UKÄ genomför i syfte att säkerställa att lärosätenas kvalitetssäkringsarbete förmår fånga upp eventuella brister samt främjar hög kvalitet i forskning.

Gränsen mellan vad UKÄ ska granska och vad lärosätena själva ska undersöka, måste även göras tydlig i relation till UKÄ:s bedömning att

Jämställdhet är en viktig kvalitetsfråga som bör granskas inom ramarna för uppdraget att kvalitetssäkra forskning.

SFS instämmer till fullo i att jämställdhet är en viktig fråga i hela lärosätenas verksamhet och att jämställdhetsarbetet ska granskas och följas upp. Det är dock inte självklart vad som bör hanteras inom just kvalitetssäkringssystemet. Sedan kvalitetssäkringssystemet för utbildning togs fram har det skett förändringar i lärosätenas uppdrag kopplat till jämställdhetsintegrering. I regleringsbrevet för universitet och högskolor för 2018 anges att lärosätena ska avrapportera sitt jämställdhetsarbete på ett sätt som inte tidigare har krävts. UKÄ bör förtydliga vad som behöver kompletteras kopplat till kvalitetssäkringen av forskning. Eventuellt behöver även regeringen förtydliga vad som ska finnas kvar i regleringsbrevet eller på sikt föras in i förordning.

UKÄ bör även överväga ifall det går att lägga till fler mångfaldsaspekter än jämställdhet i granskningarna. Mångfald främjar perspektiven och är bra för kvaliteten inom både utbildning och forskning. Att anlägga ett bredare mångfaldsperspektiv går att motivera utifrån det föreslagna ramverket, exempelvis utifrån *The european charter for researchers* i avsnittet *General principles and requirements applicable to employers and funders* under rubriken *Non-discrimination*:

Employers and/or funders or reserachers will not discriminate against researchers in any way on the basis of gender, age, ethnic, national or social original, religion or belief, sexual orientation, language, disability, political opinions, social or economic condition.

Granskningarna bör utformas för att synliggöra de lärosäten som gör ett särskilt bra arbete med att förebygga både direkt och indirekt diskriminering hela vägen från grundutbildning och uppåt i karriärskedjan.

SFS anser att frågan om sanktioner behöver fortsätta diskuteras. UKÄ bedömer att

Ett negativt utfall i UKÄ:s granskningar av forskningens kvalitetssäkring kan leda till ett utökat antal utvärderingar på forskarutbildningsnivå.

UKÄ skriver även att konsekvenserna av detta bör utredas. SFS instämmer. Det är å ena sidan bra att lärosätena får incitament att förbättra kvalitetssäkringen av forskning. Å andra sidan kan ett omdöme om bristande kvalitet i sig själv ha konsekvenser, exempelvis för lärosätenas möjlighet att beviljas externa medel. Det är dessutom möjligt att den pågående Styr- och resursutredningen kan komma att lägga förslag kopplat till detta, eller förslag mer generellt om kopplingen mellan kvalitetssäkringssystemet och styrningen. Med andra ord bör det undersökas ifall det redan finns tillräckliga drivkrafter för lärosätena att förbättra sitt kvalitetsarbete, oberoende av vad som byggs in i kvalitetssäkringssystemet.

Även om det alltså är önskvärt att kvalitetssäkringen av forskning i de flesta avseenden integreras med kvalitetssäkringen av utbildningen, så bör själva implementeringen delvis ske separat. Den omgång av lärosätesgranskningar som nu pågår bör göras färdigt i sin nuvarande form för att ge jämförbara resultat. Visserligen går det att göra pilotgranskningar av kvalitetssäkringen av forskning parallellt. Det bör dock planeras varsamt för att undvika att lärosätena måste förändra sina interna kvalitetssystem för forskning samtidigt som de blir granskade i andra delar av kvalitetsarbetet. Eventuella pilotgranskningar får inte riskera kvaliteten i de nuvarande granskningarna eller påverka jämförbarheten dem emellan. Sådana piloter skulle därför behöva göras på lärosäten som redan genomgått granskning i skarpt läge under pågående cykel.

Charlotta Tjärdahl
Ordförande
charlotta.tjardahl@sfs.se
08-545 701 05

Sebastian Lagunas Rosén
Politisk sekreterare
sebastian.lagunas.rosen@sfs.se
08-545 701 10